

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการใช้กิจกรรมนันทนาการเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กวัยก่อนเข้าเรียน ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเด็กวัยก่อนเข้าเรียน
2. ทฤษฎีพัฒนาการ
3. พัฒนาการของเด็กวัย 3-6 ปี
4. กิจกรรมนันทนาการ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเด็กวัยก่อนเข้าเรียน

ช่วงระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา หลังจากที่ได้มีการเคลื่อนไหว ผลักดันให้เกิดการปฏิรูปการศึกษา โดยรัฐสภาได้ผ่านพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงได้มีการพยายามคิดค้น และปรับเปลี่ยนวิธีการคิด การเรียนการสอนในรูปแบบใหม่ โดยเน้นตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้สามารถพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพของแต่ละคน โดยการจัดการเรียนรู้ทั้งด้านเนื้อหาสาระที่ดี มีประโยชน์ ให้สามารถคิดได้ ประยุกต์เป็น ทำได้ แก้ปัญหาได้ มีคุณธรรม และค่านิยมที่ดี โดยคนในสังคมต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และเนื้อหาสาระรวมทั้งกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง บทบาทของครูก็ต้องเปลี่ยนไป ครูจะต้องมีความรู้ ความสามารถ ได้รับการฝึกอบรมเป็นอย่างดี พัฒนาตนเองสม่ำเสมอเพื่อรับหน้าที่ของการเป็นทั้งผู้อบรมสั่งสอน และส่งเสริมให้ผู้เรียนสนใจใฝ่รู้ด้วยตนเอง และสำหรับพ่อ แม่ ผู้ปกครอง ต้องถือว่าการศึกษาคือเรื่องสำคัญที่ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากบ้าง น้อยบ้างตามความพร้อมของแต่ละคน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Froebel นักการศึกษาเยอรมัน (อ้างใน จินตนา หมู่ผึ้ง, 2527, หน้า 3) ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาของการอนุบาลศึกษา ได้พิมพ์หนังสือชื่อ การศึกษาเรื่องราวของมนุษย์ (The Education of Man) ซึ่งกล่าวถึง ความสำคัญของการศึกษาของเด็กตั้งแต่เล็ก ๆ Froebel ได้ตั้งโรงเรียนอนุบาลแห่งแรกโดยส่งเสริมให้เด็ก

- มุ่งส่งเสริมให้เด็กพัฒนาตนเอง และต้องมีการฝึกฝนทางร่างกายก่อนด้านอื่น ๆ
- หลักสำคัญในการให้การศึกษาแก่เด็กไม่ใช่มาจากหนังสือ แต่จากความร่วมมือ และมีส่วนร่วมในสังคม ตลอดจนการแสดงออกในทางต่าง ๆ ของตัวเด็กเอง ดังนั้นโรงเรียนอนุบาล หรือศูนย์เด็กวัยก่อนเข้าเรียนจึงไม่ใช่ที่สำหรับสอนหนังสือ แต่เป็นสถานที่จัด และให้โอกาสแก่เด็ก ได้แสดงกิจกรรมเพื่อพัฒนาส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย

- การศึกษาของเด็กเล็ก มุ่งให้เด็กได้มีโอกาสแสดงออกโดยอิสระ ตามความสนใจ เช่น การแสดงในทางสร้างสรรค์ หรือการเล่นต่าง ๆ ตลอดจนการมีส่วนร่วมในสังคม ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ส่งเสริมให้เด็กเจริญงอกงาม และพัฒนาการขึ้น

- ความมุ่งหมายของการศึกษาอนุบาล เพื่อให้เด็กได้งอกงามทั้งความรู้ ความคิด และจิตใจ
- การจัดการศึกษา เพื่อก่อให้เกิดความสุข และในการครั้งนี้จะต้องให้สัมพันธ์ทั้งทางบ้าน และทางโรงเรียน ตลอดจนชุมชน

- จุดมุ่งหมายของการอนุบาล เพื่อต้องการให้ฝึกประสาทต่าง ๆ ของเด็ก

- ส่งเสริมความถนัดของเด็กแต่ละคน

รวมถึง Nir-Jamiv (อ้างใน เขียวพา เฉลิมบุปผ์, 2542, หน้า 14-15) ได้ให้ข้อคิดว่าการศึกษาศูนย์เด็กวัยก่อนเข้าเรียนควรมีองค์ประกอบที่สำคัญที่ควรพิจารณา 3 ประการคือ

1. ตัวเด็ก ในส่วนของครู หรือ ผู้ที่เกี่ยวข้องต้องมีความเข้าใจถึงจิตวิทยาพัฒนาการ ธรรมชาติของเด็ก และเข้าใจพัฒนาการในการคิด ความต้องการของเด็ก โดยคำนึงถึงว่า

1.1 เด็กทุกคนมีความเหมือนกัน คือมีการพัฒนาไปตามขั้นตอน มีความต้องการ และมีความกระตือรือร้นเหมือนกัน

1.2 เด็กทุกคนมีความแตกต่างกัน คือ ทุกคนจะมีภูมิหลัง หรือพื้นฐานที่ไม่เหมือนกัน

1.3 เด็กทุกคนต้องการมีเพื่อน

2. พ่อแม่ ในการจัดการศึกษาควรคำนึงถึงว่าพ่อแม่เป็นครูคนแรก และเป็นแบบอย่างให้ แก่ลูก พ่อแม่เป็นบุคคลแรกที่ลูกรู้จัก เป็นผู้ปลูกฝังความคิด และพัฒนาบุคลิกภาพ ตลอดจนค่านิยมต่าง ๆ ของสังคม

3. ตัวครู ความหมายของครูในที่นี้หมายรวมไปถึงผู้ดูแลเด็ก พี่เลี้ยง ศึกษานิเทศก์ และบุคลากรอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดู และให้การศึกษาแก่เด็ก ดังนั้นบุคคลเหล่านี้จึงควรมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับเด็ก ในวัยนี้ด้วย

หลักการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ซึ่ง กรมวิชาการ (2540, หน้า 5-7) ได้จัดทำโดยยึดหลักการพอสรุปได้ดังนี้

1. การสร้างหลักสูตรที่เหมาะสม โดยพิจารณาจากวัยและประสบการณ์ของเด็กที่เหมาะสม จะพัฒนาเด็กทุกด้าน ทั้งทางร่างกาย อารมณ์จิตใจ - สังคม และสติปัญญา โดยอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์เดิมที่เด็กมีอยู่ และประสบการณ์ใหม่ที่เด็กจะได้รับต้องมีความหมายกับตัวเด็ก เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสทั้งเด็กปกติ เด็กด้อยโอกาส และเด็กพิเศษ ได้พัฒนารวมทั้งยอมรับในวัฒนธรรม และภาษาของเด็ก
2. การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้จะต้องอยู่ในสภาพที่สนองความต้องการ ความสนใจของเด็กทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ที่เหมาะสมกับวัยของเด็กได้เลือกเล่น ได้เรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและโลกที่เด็กอยู่ รวมทั้งพัฒนาการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม ดังนั้นสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนจึงเป็นเสมือนหนึ่งในสังคมที่มีคุณค่าสำหรับเด็กแต่ละคนที่จะเรียนรู้ และสะท้อนให้บุคคลในสังคมเห็นความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดู และให้การศึกษาแก่เด็ก
3. การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ครูผู้สอนมีความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กอย่างมาก ครูต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้บอกความรู้ หรือสั่งให้เด็กทำ มาเป็นผู้อำนวยความสะดวก จัดสภาพแวดล้อมประสบการณ์ และจัดกิจกรรมที่ครูและเด็กมีส่วนร่วม ที่ริเริ่มทั้งสองฝ่าย โดยครูจะเป็นผู้สนับสนุน และเรียนรู้ร่วมกับเด็ก ส่วนเด็กเป็นผู้ลงมือกระทำ เรียนรู้ ค้นพบด้วยตนเอง
4. การประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก การประเมินเด็กวัยก่อนเข้าเรียนยึดวิธีการสังเกตเป็นส่วนใหญ่ ต้องสังเกตและประเมินทั้งการสอนของตน และพัฒนาการเรียนรู้ ของเด็ก ผลที่ได้จากการสังเกตพัฒนาการจากข้อมูลเชิงบรรยาย จากการรวบรวมผลงาน ข้อมูลการประเมินพัฒนาการจะช่วยครูในการวางแผนการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้
5. ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับครอบครัวเด็ก เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งนี้เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่เด็กเจริญเติบโตขึ้นมา ครู และพ่อแม่ ผู้ปกครองของเด็กจะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลทำความเข้าใจพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็ก ต้องยอมรับและร่วมมือกันรับผิดชอบ ครูจึงมีใจจะแลกเปลี่ยนความรู้กับพ่อแม่ ผู้ปกครองเกี่ยวกับการพัฒนาการเด็กเท่านั้น แต่จะต้องให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง เป็นผู้กำหนดเนื้อหา หลักสูตรตามความต้องการ โดยคำนึงถึงหลักการจัดให้เกิดความเหมาะสมกับเด็ก

ซึ่งในส่วนของการจัดทำหลักสูตรระดับก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช 2540 กรมวิชาการ (2540, หน้า 10-13) ได้แบ่งสาระสำคัญของหลักสูตรเป็น 3 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 เป็นหลักสูตรสำหรับเด็กแรกเกิด – 1 ปี

ส่วนที่ 2 เป็นหลักสูตรสำหรับเด็กอายุ 1 – 3 ปี

ส่วนที่ 3 เป็นหลักสูตรสำหรับเด็กอายุ 3 – 6 ปี

ซึ่งหลักสูตรส่วนที่ 1 และส่วนที่ 2 เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการของเด็กแรกเกิด – 3 ปี และเป็นการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาการของเด็ก ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ซึ่งจะเป็นแนวทางในการอบรมเลี้ยงดูเด็กให้มีความสมบูรณ์เต็มตามศักยภาพ

หลักสูตรส่วนที่ 3 สำหรับเด็กอายุ 3 – 6 ปี มีสาระสำคัญดังนี้

1. หลักการ เป็นการจัดโดยยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่เด็กอายุ 3 – 6 ปี ทุกคนทั้งเด็กปกติ เด็กด้อยโอกาส และเด็กพิเศษ เพื่อให้เด็กพัฒนาทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ผ่านกิจกรรมการเล่นที่เหมาะสมกับวัย และความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา รวมทั้งเป็นการร่วมมือระหว่างบ้าน สถานศึกษา และชุมชน

2. จุดมุ่งหมาย มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสมกับวัย และความแตกต่างของแต่ละบุคคล ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ คือ มีสุขภาพดี ร่าเริง แจ่มใส มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบ มีความคิดสร้างสรรค์ตามจินตนาการ ใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร ได้ดี สามารถคิด แก้ปัญหา มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ สามารถช่วยเหลือตนเอง ได้เหมาะสมกับสภาพและวัย รวมถึงสามารถใช้กล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก ได้คล่องแคล่ว และประสานสัมพันธ์กัน อีกทั้งอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

3. การจัดชั้นหรือกลุ่มเด็ก ให้ยึดอายุเด็กเป็นหลัก เช่น กลุ่มเด็กที่มีอายุ 3 – 4 ปี อาจเรียกชื่อ อนุบาล 1 กลุ่มเด็กที่มีอายุ 4 – 5 ปี อาจเรียกชื่ออนุบาล 2 กลุ่มเด็กที่มีอายุ 5 – 6 ปี อาจเรียกชื่อ อนุบาล 3

4. ระยะเวลาเรียน ใช้เวลาในการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก 1 – 3 ปี โดยประมาณ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอายุของเด็กที่เริ่มเข้ารับการอบรมเลี้ยงดู และให้การศึกษา

5. แนวการจัดประสบการณ์ กำหนดแนวทางสำคัญในการจัดประสบการณ์ กล่าวคือ ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง จัดให้สอดคล้อง และเหมาะสมกับวัย ความสนใจ ความต้องการ และความแตกต่างระหว่างบุคคล ในบรรยากาศที่อบอุ่นเอื้อต่อการเรียนรู้ โดยใช้กิจกรรมในรูปแบบ บูรณาการผ่านการเล่นอย่างหลากหลาย เป็นประสบการณ์ตรงที่让孩子มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับวัตถุ

สิ่งของ สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งเปิดโอกาสให้พ่อแม่ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

6. กิจกรรมประจำวัน ให้จัดกิจกรรมในแต่ละวันให้ครอบคลุม

- 6.1 การพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่
- 6.2 การพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก
- 6.3 การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์
- 6.4 การพัฒนาความคิด
- 6.5 การส่งเสริมการเลือก และการตัดสินใจ
- 6.6 การส่งเสริมลักษณะนิสัย และทักษะพื้นฐานในชีวิตประจำวัน

7. การจัดตารางกิจกรรมประจำวัน เป็นกิจกรรมเด็กที่ต้องจัดให้ครอบคลุมพัฒนาการของเด็กดังนี้

- 7.1 การพัฒนาทักษะพื้นฐานในชีวิตประจำวัน เป็นเรื่องของการฝึกให้เด็กได้ใช้ทักษะเกี่ยวกับการช่วยเหลือตนเอง และฝึกให้เด็กมีลักษณะนิสัยที่ดีงาม
- 7.2 การเล่นเสรี เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เด็กมีโอกาสได้เลือก ได้ตัดสินใจ ได้พัฒนาการคิด และการที่เด็กได้เล่นจะเป็นการพัฒนาากล้ามเนื้อใหญ่ และกล้ามเนื้อเล็ก
- 7.3 การแสดงความรู้สึกผ่านวัสดุ เป็นการส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาการคิด และความคิดสร้างสรรค์ เช่น ศิลปะ กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ
- 7.4 กิจกรรมด้านสังคม เป็นกิจกรรมที่让孩子ได้ปรับตัวเข้ากับผู้อื่น ได้เลือกตัดสินใจ และเป็นการสร้างลักษณะนิสัยที่ดีให้กับเด็ก
- 7.5 กิจกรรมพัฒนาการกล้ามเนื้อใหญ่ เป็นกิจกรรมที่พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อใหญ่ การเคลื่อนไหว และการใช้วัยวะต่าง ๆ
- 7.6 กิจกรรมที่ครูเป็นผู้สอน เป็นกิจกรรมที่พัฒนาการคิด สถิติปัญหาที่ครูต้องการให้เด็กเกิดตามวัย

8. เนื้อหาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมได้กำหนดไว้ 2 ส่วนคือ

- 8.1 ส่วนที่เป็นประสบการณ์เด็กทุกคนควรได้รับ เพราะจะช่วยให้เกิดการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ - สังคม และสติปัญญา เด็กได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับวัตถุสิ่งของ เพื่อน และบุคคลอื่น ๆ ประสบการณ์ที่สำคัญมีดังนี้ การสื่อความคิดที่เป็นการกระทำ การใช้ภาษา การเรียนรู้ทางสังคม การเคลื่อนไหว ดนตรี การจำแนก การเปรียบเทียบจำนวน มิติสัมพันธ์ และเวลา

8.2 ส่วนที่เป็นเนื้อหา และแนวคิดซึ่งแต่ละหัวข้อจะมีแนวคิดที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับเด็ก หลังจากทำกิจกรรมแล้ว ประกอบด้วย ตัวเรา ครอบครัว โรงเรียนของเรา บุคคลต่าง ๆ วันสำคัญ ธรรมชาติรอบตัวเรา การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การคมนาคม และการสื่อสารสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเรา

9. การประเมินพัฒนาการ คือกำหนดให้วิธีการสังเกตพฤติกรรมของเด็กเป็นรายบุคคล ขณะทำกิจกรรมต่าง ๆ ในแต่ละวัน และมีการรวบรวมผลงานความก้าวหน้าของเด็กเป็นรายบุคคล รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับการเจริญเติบโต น้ำหนัก ส่วนสูง และสุขภาพของเด็ก และนำผลที่ได้มาวางแผนปรับปรุงการจัดประสบการณ์ และกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กให้บรรลุตามจุดหมายของ หลักสูตร

การเรียนรู้ การเล่น และการได้สัมผัสกับสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองนอกเหนือจากชั้นเรียน นั้น ถือว่าเป็นสิ่งที่ดีมากในการที่เด็กจะได้รับรู้เรื่องราวความเป็นจริงต่าง ๆ รอบตัวเอง นอกเหนือจากตำราทางวิชาการในชั้นเรียน มีนักการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของเด็กวัยก่อนเข้าเรียน มาตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 16 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2543, หน้า 22-25) ดังนี้

Froebel นักการศึกษาชาวเยอรมัน ซึ่งได้รับการยกย่องว่า เป็นบิดาแห่งการอนุบาล Froebel มีความเชื่อว่า “ครูควรส่งเสริมพัฒนาการตามธรรมชาติของเด็กให้เจริญขึ้นด้วยการกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์อย่างเสรี โดยใช้การเล่นและกิจกรรมเป็นเครื่องมือ” โดยถือว่าเด็กทุกคนมีความสามารถในการแสดงออกเมื่อได้รับการสนับสนุน

ซึ่งสอดคล้องกับ Montessori แพทย์และนักจิตวิทยาชาวอิตาลี แนวความคิดของ Montessori คือ ให้เสรีภาพแก่เด็กเพื่อแสวงหาความรู้ โดยปล่อยให้เด็กหาประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง ด้วยความสมัครใจ โดยถือความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นแนวทางในการปฏิบัติกิจกรรม มีครูเป็นผู้แนะนำช่วยเหลือ

เช่นเดียวกันกับ Rousseau ให้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยให้ ความสำคัญในการเลี้ยงดูเด็กให้ถูกวิธี โดยแบ่งพัฒนาการออกเป็น 2 ช่วงคือ ระยะ 5 ปีแรกจะกล่าวถึงการศึกษาในระดับวัยก่อนเข้าเรียน ซึ่งเน้นกิจกรรมทางกายมากกว่าอย่างอื่น ช่วงที่ 2 เริ่มจากอายุ 5 – 12 ปี เด็กในวัยนี้จะเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างจากประสบการณ์ตรงของตนเอง

ทำนองเดียวกัน Pestalozzi เขาเชื่อว่าเด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกันในด้านความสนใจ ความต้องการในการเรียนรู้ เขาได้นำความคิดใหม่ ๆ จากทฤษฎีทางการศึกษาเอามาใช้ในห้องเรียน โดยใช้ความเมตตากรุณาเป็นหลัก ยกเลิกการเฆี่ยนตี ปกครองเด็กด้วยความรัก ซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานเบื้องต้นที่สำคัญต่อพัฒนาการทางร่างกาย และสติปัญญาของเด็ก เขาเป็นผู้ริเริ่มคิดเรื่องการเตรียม

ความพร้อม ซึ่งเด็กจะไม่ถูกบังคับให้เรียนโดยวิธีการท่องจำ แต่จะต้องใช้เวลา และประสบการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้เด็กเกิดความเข้าใจ และเรียนรู้ด้วยตนเอง

นอกจากนี้ Dewey เชื่อว่าโรงเรียนเป็นสถาบันทางสังคม ซึ่งจะให้แนวปฏิบัติในการดำรงชีวิตที่สมบูรณ์แก่เด็กคล้ายกับบ้าน โดยต้องอาศัยความร่วมมือซึ่งกันและกัน ตัดสินปัญหาร่วมกัน การหาอาชีพที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงความสนใจของเด็กเป็นใหญ่ Dewey ให้ความสำคัญว่าประสบการณ์จะเป็นตัวปรับความสมดุลระหว่างเด็กกับสิ่งแวดล้อม และขยายแนวความคิดของเด็กให้กว้างออกไป

จากแนวคิดของนักการศึกษาที่ได้กล่าวมาข้างต้นพอจะสรุปได้ว่า วิธีการสอนจะมุ่งเน้นให้เด็กเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ โดยมีแนวการศึกษา หรือกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ ที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการค้นหาคำตอบ เด็กจะแสวงหาข้อมูลในเรื่องที่สนใจ ครูเป็นเพียงผู้ชี้แนะ ปรึกษารวมถึงการนำเอาศาสตร์ทางตะวันออก และตะวันตกมาผสมผสานกัน โดยเน้นให้เด็กมีความสุขที่จะได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว ฝึกการวางแผนในชีวิตประจำวัน โดยเน้นกิจกรรมที่มีความหลากหลายให้เด็กได้เลือกเล่นตามใจชอบ เด็กจะเกิดการเรียนรู้จากการลงมือทำด้วยตนเอง ซึ่งจะได้สังเกตเด็กในสภาพที่เป็นจริง ช่วยให้เด็กเติบโตเป็นผู้มีบุคลิกภาพสมดุลกลมกลืนกับโลก และสิ่งแวดล้อม

ทฤษฎีพัฒนาการ

เด็กวัยก่อนเข้าเรียนจะเจริญเติบโตสมบูรณ์เพียงใดขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ คือ พันธุกรรม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะมีผลอย่างมากต่อการเจริญเติบโตของเด็ก พัฒนาการของเด็กในแต่ละช่วงอายุจะมีความแตกต่างกัน และเป็นไปอย่างรวดเร็ว นักจิตวิทยาหลายท่านเชื่อว่าแต่ละช่วงอายุจะมีแบบแผนพัฒนาการที่คล้ายคลึงกัน และเด็กแต่ละคนจะมีลักษณะเฉพาะรวมทั้งอัตราการเจริญเติบโตไม่เท่ากัน การสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีทั้งที่บ้าน และโรงเรียน ตลอดจนชุมชนที่อยู่รอบด้าน จะมีส่วนช่วยให้พัฒนาการของเด็กบรรลุภาวะเร็วขึ้น

ทฤษฎีวุฒิภาวะ (Normative-Maturational Theory) ทฤษฎีนี้มองดูเด็กว่าเป็นสิ่งที่สร้างมาจากกรรมพันธุ์ และครูเป็นผู้ที่จะมีส่วนช่วยให้เด็กเกิดวุฒิภาวะขึ้น

Gesell (อ้างใน ยาวพา เคชะคุปต์, 2542, หน้า 30-31) ได้แบ่งพัฒนาการของเด็กออกเป็น 4 พฤติกรรมคือ

1. พฤติกรรมทางการเคลื่อนไหว (Motor Behavior) หมายถึง การบังคับกล้ามเนื้ออวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายและความสัมพันธ์ทางด้านการเคลื่อนไหวทั้งหมด พฤติกรรมกลุ่มนี้

เกี่ยวข้องกับการทรงตัว การควบคุมกล้ามเนื้อ การทรงตัวของศีรษะ การนั่ง ยืน คลาน เดิน จับ ยึดวัตถุ และการเล่นหรือการกระทำกับวัตถุ

2. พฤติกรรมทางการปรับตัว (Adaptive Behavior) พฤติกรรมกลุ่มนี้ครอบคลุมทางด้าน ความสัมพันธ์ของการใช้มือ และสายตาในการถือวัตถุ และเข้าถึงวัตถุ การแก้ปัญหาในการปฏิบัติ การสำรวจ และการจัดกระทำต่อวัตถุ เช่น การวาดภาพ การจัดกล่องรูปทูลูกบาศก์

3. พฤติกรรมทางด้านภาษา (Language Behavior) หมายถึง พฤติกรรมทางด้าน การติดต่อสื่อสาร เช่น การแสดงออกทางใบหน้า ท่าทาง การใช้วocabulary ต่าง ๆ การออกเสียง การใช้ ภาษาพูด รวมทั้งความเข้าใจจากการสื่อสารของผู้อื่นด้วย

4. พฤติกรรมทางสังคม-บุคคล (Personal-Social Behavior) หมายถึง การตอบสนองของ เด็กต่อบุคคลอื่นในด้านวัฒนธรรมทางสังคม แบบของพฤติกรรมเช่น การเลี้ยงดู การฝึกขับถ่าย และการตอบสนองต่อการฝึกหัดในสังคมต่าง ๆ

ซึ่งพฤติกรรมทั้ง 4 กลุ่ม Gesell (อ้างใน เขียวพา เศรษฐคุปต์, 2542, หน้า 30-31) มีความเห็นว่าขึ้นอยู่กับพัฒนาการของเด็กในแต่ละวัย ซึ่งจะค่อย ๆ เจริญพัฒนาไปตามธรรมชาติ นำมาสู่การจัดโปรแกรมให้กับเด็ก โดยใช้แบบทดสอบมาตรฐานในการทำนายพฤติกรรม ทำวิจัย หรือวิเคราะห์กลุ่ม ทั้งนี้เพื่อบอกลักษณะและการพัฒนาการของเด็ก การจัดโปรแกรมของเด็กควร เป็นไปในรูปที่จัดโปรแกรมกิจกรรม และจุดมุ่งหมายเอาไว้ให้เด็ก และการวัดพัฒนาการของเด็ก จะวัดในรูปอายุทางปฏิทิน

ทฤษฎีพฤติกรรม-สิ่งแวดล้อม (Environmental-Behavioral Theory) ทฤษฎีนี้ Skinner (อ้างใน หรรษา นิลวิเชียร, 2535, หน้า 17-18) ได้ให้ความสำคัญของการสอน ว่าเป็นกระบวนการ สำคัญที่สุดในกระบวนการเรียนรู้ คือ การเลือก และใช้เทคนิคการเสริมแรงในทางบวกให้แก่ผู้เริ่ม เรียนสิ่งใหม่ ๆ ประสบการณ์เป็นสิ่งที่จำเป็นต่อความพร้อม และความสามารถของเด็ก ไม่ใช่ กรรมพันธุ์ การที่เด็กยังอ่านไม่ได้เป็นเพราะเด็กยัง ไม่มีประสบการณ์พื้นฐานมากพอ ความรู้เป็น สิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ในสิ่งแวดล้อม และต้องถูกถ่ายทอดเข้าสู่ตัวเด็กทีละเล็กละน้อย จนกระทั่งเกิด ความคิดสะสมมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเด็กไม่มีโครงสร้างความรู้ภายในตัว จึงเป็นสิ่งสำคัญมากที่จะ ต้องทำประสบการณ์ขั้นต้นให้ง่าย และมีลำดับขั้นตอนอย่างดี การทำให้ง่ายก็คือ การตัดแบ่งความรู้ ออกเป็นทักขะย่อย ๆ วิธีการสอนเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีโครงสร้างแน่นอน

ทฤษฎีพัฒนาการสติปัญญา หรือปฏิสัมพันธ์ (Cognitive Developmental or Interactionist Theory) Dewey (อ้างใน ھرรษา นิลวิเชียร, 2535, หน้า 19) เชื่อว่า จุดมุ่งหมายของการศึกษา คือความเจริญงอกงาม ประสบการณ์ด้านบวกเท่านั้นที่จะช่วยให้คนมีความเจริญงอกงาม การเรียน โดยการปฏิบัติจริง หรือมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของกระบวนการเรียนรู้ ความรู้จะมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์

เช่นเดียวกันกับ Holt (อ้างใน ھرรษา นิลวิเชียร, 2535, หน้า 19-20) สนับสนุนความคิด ที่ว่าเด็กเรียนโดยอิสระด้วยความสนใจ และความอยากรู้อยากเห็นของตนเอง บทบาทของเด็กคือ ควบคุมการเรียนรู้ของตนเอง ตัดสินใจด้วยตนเองในสิ่งที่เขาต้องการเรียนและวิธีการเรียน บทบาทของผู้ใหญ่ เพียงนำโลกภายนอกมาสู่โรงเรียนและห้องเรียนมากที่สุด ให้ความช่วยเหลือ และแนะแนวเด็กเมื่อ ต้องการและร้องขอ ฟังเด็กอย่างตั้งใจเมื่อเขาต้องการพูด หลังจากนั้นก็ควรปล่อยให้เด็กทำกิจกรรม ที่เหลือทั้งหมดด้วยตัวของเขาเอง

นอกจากนี้ อัมพร หัสศิริ (2542, หน้า 18-22) ได้สรุปทฤษฎีแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการ ไว้ดังนี้

ทฤษฎีวุฒิภาวะของ Gesell ซึ่งมีความเชื่อเรื่องการเจริญเติบโตตามวุฒิภาวะว่าพฤติกรรม ของเด็กจะเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสรีระวิทยา เช่น ความพร้อมของกล้ามเนื้อของร่างกาย กล่าวคือ วุฒิภาวะมีส่วนรับผิดชอบในการเจริญเติบโต และความสามารถในการแสดงพฤติกรรม ต่าง ๆ หากร่างกายยังไม่พร้อม การฝึกฝนหรือการเรียนรู้จะไม่เกิด Gesell ได้เสนอกฎทิศทางของ การพัฒนา (The Law of Development Direction) ไว้ดังนี้

1. The Cephalocaudal law พัฒนาการ จะแผ่ขยายจนทั่วร่างกายจากศีรษะลงสู่เท้า ซึ่งหมายความว่า การพัฒนาทั้งในโครงสร้าง และหน้าที่เกิดขึ้นครั้งแรกที่ส่วนศีรษะก่อนแล้วจึง ขยายมาสู่ลำตัวและขา พัฒนาการด้านเคลื่อนไหวก็เป็นไปในเช่นนี้ เมื่อปล่อยเด็กนอนคว่ำ เด็กจะสามารถยกศีรษะและลำคอขึ้นได้ก่อนจะสามารถยกส่วนอกได้
2. The Proximodistal law ตามกฎการพัฒนานี้จะเริ่มจากส่วนใกล้สู่ไกล โดยการเริ่ม จากแกนกลางของร่างกายขยายออกข้างนอก ตรงไปยังส่วนปลายสุด เช่น มือ และเท้าเด็ก สามารถ ใช้แขนได้ก่อนใช้มือ และใช้ฝ่ามือหยิบจับของได้ทั้งมือก่อนใช้นิ้วมือหยิบจับ

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ Piaget ซึ่งกล่าวว่าความคิดหรือสติปัญญานั้น หมายถึง การที่บุคคลสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับความต้องการของสิ่งแวดล้อม สามารถจัด และดัดแปลง ความคิด การแสดงของคนอย่างน่าพอใจ Piaget เน้นความสำคัญเรื่องสิ่งแวดล้อมมาก และถือว่า พัฒนาการทางสติปัญญาที่แตกต่างกันมีสาเหตุมาจากสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ โดยได้ศึกษาพัฒนาการ ทางปัญญาของเด็กเป็นขั้นตามลำดับอายุ ซึ่งอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์เฉพาะด้านความคิด

พัฒนาการทางสติปัญญาที่แตกต่างกันมีสาเหตุมาจากสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ โดยได้ศึกษาพัฒนาการทางปัญญาของเด็กเป็นขั้นตามลำดับอายุ ซึ่งอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์เฉพาะด้านความคิด ความเข้าใจ ซึ่งพบว่าเด็กคิด และเข้าใจสิ่งต่าง ๆ แตกต่างจากผู้ใหญ่ โดยแบ่งพัฒนาการทางความคิดเป็น 4 ขั้นใหญ่ แต่ละขั้นอธิบายการคิดที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังนี้

1. ขั้นประสาทสัมผัส และการเคลื่อนไหว (Sensorimotor Stage) อยู่ในช่วงตั้งแต่แรกเกิดถึง 2 ปี เป็นขั้นที่เด็กรู้จักใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ เช่น ตา ปาก หู เป็นพัฒนาการทางความคิดก่อนระยะเวลาที่ทารกจะพูด และใช้ภาษาได้ สามารถรับรู้ และแสดงกิริยาอาการต่าง ๆ ได้ วัยนี้เด็กจะเรียนรู้เกี่ยวกับการมองเห็นตนเองต่างจากวัตถุที่อยู่รอบตัว มองหาแสงสว่าง และเสียง พยายามอยู่กับสิ่งที่น่าสนใจนาน ๆ เข้าใจสิ่งต่าง ๆ โดยการดู จับ หรือเกี่ยวข้องกับด้วย

2. ขั้นตอนคิดก่อนเกิดปฏิบัติการ (Preoperational Stage) อยู่ในช่วงอายุ 2-7 ปี เป็นขั้นที่เด็กเริ่มเรียนรู้ภาษาพูด และเข้าใจเครื่องหมาย ทำทางที่สื่อความหมาย เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดีขึ้น แต่ยังอาศัยการรับรู้เป็นส่วนใหญ่ ยังไม่สามารถคิดหาเหตุผลที่อ้างอิงได้ เด็กเริ่มเข้าใจสัญลักษณ์ และใช้ภาษาแทนความหมายของเหตุการณ์

3. ขั้นปฏิบัติการคิดแบบรูปธรรม (Concrete Operational Stage) อยู่ในช่วงอายุ 7-11 ปี เด็กสามารถใช้เหตุผลกับสิ่งที่เห็นได้ เช่นการแบ่งกลุ่ม แบ่งพวก สามารถคิดตัดสินใจอย่างมีเหตุผลกับสิ่งที่ป็นรูปธรรม สามารถบอกจำนวน คำนวณ และแก้ปัญหาได้

4. ขั้นปฏิบัติการคิดแบบนามธรรม (Formal Operational Stage) อยู่ในช่วงอายุ 11-15 ปี ขึ้นไป เด็กจะรู้จักหาเหตุผล และเรียนรู้เกี่ยวกับนามธรรมได้ดีขึ้น สามารถตั้งสมมติฐาน และแก้ปัญหาได้ เป็นขั้นที่เกิดโครงสร้างทางสติปัญญาอย่างสมบูรณ์ เด็กในวัยนี้จะมีความคิดเท่าผู้ใหญ่ อาจแตกต่างกันที่คุณภาพเนื่องจากประสบการณ์ที่แตกต่างกัน

ทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของ Erikson กล่าวถึง การปฏิบัติของพ่อแม่ที่มีต่อลูก ซึ่งมีผลต่อพัฒนาการด้านบุคลิกภาพว่า วัยเด็กเล็กเป็นวัยที่กำลังเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก ถ้าสิ่งแวดล้อมนั้นทำให้เด็กมีความสุขจะมีผลให้เด็กมองโลกในแง่ดี มีความเชื่อมั่นในตนเอง Erikson ยังกล่าวไว้ว่าเด็กจะเรียนรู้ว่าโลกที่อยู่นั้นมีมีความสุขหรือไม่ ขึ้นอยู่กับได้รับการตอบสนองความต้องการในพัฒนาการขั้นต่าง ๆ มากน้อยเท่าใด Erikson เน้นความสำคัญของพัฒนาการขั้นต้นว่าเป็นพื้นฐานของพัฒนาการในลำดับขั้นอื่นต่อไป เขาเชื่อว่าเด็กแรกเกิด - 1 ปี จะมีความสัมพันธ์กับมารดา หรือผู้ที่ทำหน้าที่เลี้ยงดู มีลักษณะทางสังคมแบบเอาแต่ใจจะยอมให้บ้างเป็นบางครั้ง พัฒนาการทางจิตใจมีความเชื่อมั่น ไว้วางใจ และไม่ไว้วางใจ ส่วนเด็กอายุ 2 - 4 ปีนั้นจัดอยู่ในช่วงพัฒนาการขั้นที่ 2 เป็นขั้นที่พัฒนาความรู้สึกที่เป็นอิสระ สามารถเรียนรู้ในการควบคุมตนเอง ฝึกพัฒนาการด้านนิสัยส่วนบุคคล ซึ่งเป็นพฤติกรรมพื้นฐาน เช่น การช่วยเหลือตนเองในการ

รับประทานอาหาร การขับถ่าย การเล่น เด็กจะยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง คือ และปฏิเสธจะเรียนรู้ กฎเกณฑ์จากผู้ใหญ่เพิ่มขึ้น ถ้าเด็กได้รับการเลี้ยงดูเอาใจใส่ให้พัฒนาการขั้นนี้ผ่านไปด้วยดี มีอิสระ ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ จะทำให้เด็กมีความมั่นใจในตนเอง พร้อมทั้งจะเผชิญปัญหา หรือ สถานการณ์ใหม่ ๆ ได้ด้วยความมั่นใจ ในทางตรงกันข้ามหากเด็กเหล่านี้ถูกพ่อแม่เลี้ยงดูแบบ ปกป้องมากเกินไป ไม่ให้อิสระในการกระทำด้วยตนเอง เด็กจะเกิดความรู้สึกสงสัย ไม่กล้าทำอะไร ด้วยตนเอง และขาดความมั่นใจในการดำเนินชีวิต

จากทฤษฎีและแนวคิดของนักวิชาการ นักจิตวิทยาพัฒนาการที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า พัฒนาการเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาวะทางหน้าที่ ทักษะและการปรับตัวให้พร้อมรับ สภาพแวดล้อม และสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาประสบการณ์ทางกายภาพ และประสบการณ์ทาง สังคมที่ได้รับเป็นแบบอย่าง คือ การให้กำลังใจ การกระตุ้นความสนใจ และการชี้แนะจะเป็นการ เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของเด็กเพื่อให้เด็กมีพัฒนาการสมวัย

พัฒนาการของเด็กวัย 3 - 6 ปี

พัฒนาการของเด็กในวัยนี้จะเป็นในลักษณะการถ่ายทอดความหมาย ความเข้าใจ และ ความรู้สึกที่เขามีต่อสิ่งต่าง ๆ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ รอบตัวออกมาเป็นการกระทำ เพื่อให้ตนเอง เรียนรู้ และให้ผู้อื่นรับรู้ความสามารถของตนเอง

ดังที่ พะยอม อิงคตานุวัฒน์ (2524, หน้า 2-3) กล่าวว่า พัฒนาการเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง นับตั้งแต่มีการตั้งครรภ์จนกระทั่งคลอดแล้วเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาเริ่มต้น ตั้งแต่ในมดลูก การคลอดเป็นเพียงเหตุการณ์ที่ผ่านเข้ามาในวงจรของพัฒนาการเพื่อที่จะบอกให้รู้ว่ ทารกจะต้องไปอยู่ในสิ่งแวดล้อมนอกมดลูกแล้วเท่านั้น เมื่อออกมาอยู่นอกมดลูกทารกจะอยู่ใน ภาวะที่ช่วยตนเองไม่ได้เลย แล้วจะพัฒนาต่อเนื่องกันจนเป็นตัวของตัวเอง และช่วยตนเองได้

การเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กในช่วงวัยต่าง ๆ เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นมาก เพราะ ความเข้าใจในพัฒนาการจะช่วยให้สามารถสังเกต อบรมเลี้ยงดู ส่งเสริมพัฒนาการ และจัด ประสบการณ์ต่าง ๆ ให้กับเด็กได้ตรงกับความสามารถของเด็กในแต่ละช่วงวัย

ซึ่ง Todd & Heffeman (อ้างใน เขียวพา เดชะคุปต์, 2542, หน้า 39-40) ได้แบ่งพัฒนาการ ไว้ดังนี้

1. พัฒนาการในส่วนบุคคล (Personal Development) พัฒนาการในด้านนี้ได้แก่

ด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ – สังคม และสติปัญญา ความเข้าใจพัฒนาการของเด็กในด้านนี้จะช่วยให้ เข้าใจถึงธรรมชาติของเด็ก และช่วยให้หาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก เพื่อพัฒนาให้เป็นสมาชิกที่ดีของบ้าน ครอบครัว ของเพื่อนร่วมงาน ของสังคม และประเทศชาติ

2. พัฒนาการทางสังคม (Social Development) พัฒนาการทางสังคมในเด็กเล็กเริ่มต้นตั้งแต่เด็กเรียนรู้ที่จะเป็นสมาชิกของกลุ่ม และเริ่มมีความสามารถในการมีส่วนร่วมในกลุ่มเป็นระยะเวลายาว ๆ ได้ การพัฒนาทักษะทางสังคมในวัยเด็กนี้จะเกิดจากการเล่น การวาดภาพ การรับประทานอาหาร และการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับเพื่อน

3. พัฒนาการทางสติปัญญา (Intellectual Development) พัฒนาการทางสติปัญญาในวัยเด็กเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างไม่คาดฝัน แต่เป็นสิ่งที่น่าพอใจ จุดมุ่งหมายใหญ่ของการพัฒนาด้านสติปัญญาของเด็กในวัยนี้คือ ให้เด็กสามารถเข้าใจถึงโลก และสิ่งแวดล้อมที่เขาอาศัยอยู่ สามารถเกิดความคิดรวบยอดในสิ่งต่าง ๆ พัฒนาทักษะพื้นฐานเบื้องต้น และได้รับการปลูกฝังทัศนคติที่สำคัญบางประการ เพื่อเป็นพื้นฐานในการแสวงหาความรู้ ซึ่งถ้าเด็กได้รับการปลูกฝังพื้นฐานที่ดีในด้านต่าง ๆ เด็กจะสนุกสนาน เกิดความพอใจ สนใจที่จะเรียนรู้ในขั้นต่อไป

4. พัฒนาการทางร่างกาย (Physical Development) เด็กในวัยนี้ควรได้รับโอกาสที่จะพัฒนาทางด้านร่างกายอย่างเต็มที่ทั้งกล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก จากการเล่นเครื่องเล่นต่าง ๆ ทั้งเครื่องเล่นสนาม การเล่นกลางแจ้ง และจากการทำกิจกรรม จะช่วยให้เด็กพัฒนาการทางด้านร่างกายได้อย่างเต็มที่ การที่จะส่งเสริมให้เด็กเจริญเติบโตได้อย่างเต็มที่ ควรได้รับการตอบสนองในด้านอาหาร โภชนาการที่ถูกส่วน กิจกรรมนันทนาการที่สนุกสนาน มีสัดส่วนเวลาที่ทำกิจกรรม และช่วงเวลาพักผ่อนอย่างสมดุลกัน ได้รับการป้องกันอันตรายต่าง ๆ และการส่งเสริมสุขภาพอนามัย

5. พัฒนาการทางอารมณ์ (Emotional Development) พื้นฐานทางอารมณ์ของบุคคลจะเริ่มขึ้นในช่วงอายุนี้ ซึ่งถ้าเด็กได้รับการตอบสนองทางอารมณ์ และความต้องการของเขาอย่างเต็มที่ เขาจะเกิดความมั่นคง อบอุ่น และปลอดภัย ซึ่งเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของการพัฒนาการทางอารมณ์

นอกจากนี้ วาโร เฟ็งสวัสต์ (2544, หน้า 43-82) กล่าวถึงพัฒนาการ และความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ - สังคม และสติปัญญาดังนี้

พัฒนาการทางด้านร่างกายของเด็กวัยก่อนเข้าเรียน (อายุ 3 - 6 ปี)

พัฒนาการทางด้านร่างกาย หมายถึง ความเจริญเติบโตที่เกี่ยวกับร่างกายทั้งหมด เด็กวัยนี้จะพัฒนาการด้านน้ำหนัก และส่วนสูงช้ากว่าทารก การเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่ มักจะเปลี่ยนแปลงทางสัดส่วน กล่าวคือ สัดส่วนของร่างกายเปลี่ยนไป ช่วงแขนยาวขึ้น ศีรษะดูบางเล็กลง และได้ขนาดกับลำตัว พัฒนาการของกล้ามเนื้อ กระดูก และประสาทจะเพิ่มขึ้น เด็กชายจะมีพัฒนาการของกล้ามเนื้อเร็วกว่าเด็กหญิง การใช้ทักษะของการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับกล้ามเนื้อใหญ่ใช้การได้ดี มีการประสานงานระหว่างกล้ามเนื้อมือ และประสาทตาดี

ความพร้อมทางด้านร่างกาย หมายถึง สมรรถภาพในการเคลื่อนไหว การทำงานที่ประสานกันระหว่างกล้ามเนื้อ และประสาทสัมผัสจนเกิดเป็นความคล่องแคล่ว และแม่นยำในการปฏิบัติ การวัดและประเมินความพร้อมด้านร่างกายประกอบไปด้วยการเจริญเติบโต ภาวะโภชนาการ การทำงานของกล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็กที่ประสานสัมพันธ์กัน

จุดมุ่งหมายของการเตรียมความพร้อมทางด้านร่างกาย

การจัดประสบการณ์ หรือการเตรียมความพร้อมทางด้านร่างกายให้แก่เด็กวัยก่อนเข้าเรียน มีจุดมุ่งหมายคือ

1. มีร่างกายเจริญเติบโตตามวัย
2. พัฒนากล้ามเนื้อและประสาทสัมผัส
3. มีสุขนิสัยในการรักษาสุขภาพอนามัย
4. เรียนรู้การระวัง และรักษาความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น

จากการศึกษาพัฒนาการทางด้านร่างกาย ได้แสดงถึงอัตราการการเจริญเติบโตของเด็กตั้งแต่แรกเกิด - 6 ปี ดังตาราง 1

ตาราง 1 อัตราการเจริญเติบโตของเด็กตั้งแต่แรกเกิด - 6 ปี

อายุ	น้ำหนัก (ก.ก)	ส่วนสูง (ซ.ม)	ขนาดเส้นรอบวง ศีรษะ (ซ.ม)
แรกเกิด	3	50	33-35
4-5 เดือน	6	65	40
1 ปี	9	76	46
2 ปี	12	87	48.5
3 ปี	14	96	49.5
4 ปี	15	103	51
5 ปี	16.5	108	52.1
6 ปี	18	116	53.1

ที่มา : วาโร เฟ็งสวัสดี. (2544, หน้า 46)

พัฒนาการทางด้านอารมณ์จิตใจของเด็กวัยก่อนเข้าเรียน (อายุ 3 - 6 ปี)

เด็กวัยนี้มักจะเป็นคนเจ้าอารมณ์ หงุดหงิด และโกรธง่าย โมโหง่ายปราศจากเหตุผล มักจะแสดงอาการขัดขืน และดื้อดึงต่อพ่อแม่เสมอ เป็นวัยที่ชอบปฏิเสธ ซึ่งเป็นลักษณะธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ เมื่อเด็กคบหาสมาคมกับเพื่อน ๆ อารมณ์ดังกล่าวจะค่อย ๆ หายไป พัฒนาการทางอารมณ์จิตใจ ของเด็กจะมั่นคงเพียงใด ขึ้นอยู่กับการอบรมเลี้ยงดูเป็นสำคัญ

พัฒนาการทางอารมณ์ของเด็กวัยก่อนเข้าเรียน สรุปได้ดังนี้

1. ความโกรธ (Anger) อารมณ์โกรธของเด็กวัยนี้มักเกิดขึ้นได้ง่าย เนื่องจากมีสิ่งเร้าหลายประการเข้ามาเร้าให้เด็กโกรธ เช่น ถูกขัดใจเรื่องของการเล่น ถูกรังแก
2. อารมณ์กลัว (Fear) เนื่องจากเด็กวัยนี้มีสติปัญญาพัฒนาขึ้นทำให้หวาดกลัวสิ่งต่าง ๆ มากกว่าเด็กวัยเด็กเล็ก เพราะมองเห็นอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับตนได้
3. ความอิจฉาริษยา (Jealousy) ความอิจฉาริษยาของเด็กวัยนี้เกิดขึ้นเนื่องจากพ่อ แม่ พี่น้อง หรือคนเลี้ยงหันไปสนใจและเอาใจใส่น้องเล็ก หรือสิ่งอื่น ๆ มากกว่าตน
4. ความอยากรู้อยากเห็น (Curiosity) เด็กในวัยนี้มีความอยากรู้อยากเห็น และจะสงสัยสิ่งต่าง ๆ อย่างไม่จบสิ้น โดยเฉพาะเมื่ออายุประมาณ 6 ปี เด็กจะถามมากที่สุด
5. ความรัก (Love) ความรักของเด็กวัยนี้จะเกิดขึ้นกับตัวเด็กก่อน คือรักตนเองก่อน และต่อมามีจิตใจรักผู้อื่น ในเด็กอายุ 5 ปีนั้นแม่จะกลายเป็นศูนย์กลางของชีวิตในโลกของเด็ก เด็กจะชอบอยู่ใกล้ ๆ แม่ ติดตามแม่ไปทุกหนทุกแห่ง แต่พออายุ 6 ปี เด็กจะหันมาชื่นชม และนิยมพ่อมากกว่าแม่

ความพร้อมทางด้านอารมณ์จิตใจ หมายถึง ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะความพึงพอใจ และไม่พึงพอใจ อันเนื่องมาจากความไม่สอดคล้องกันระหว่างความคาดหวังของเด็กกับสิ่งที่เด็กได้รับ เด็กที่มีความพร้อมทางด้านอารมณ์จิตใจ มีลักษณะดังนี้ มีสุขภาพจิตดี มีความสุข ควบคุมอารมณ์ แสดงออกได้อย่างเหมาะสม มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง และผู้อื่น มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรัก ชื่นชมในศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ดีงามของท้องถิ่น ประเทศชาติ และเห็นคุณค่าของสภาพแวดล้อม

จากการศึกษาได้แสดงพัฒนาการทางด้านอารมณ์จิตใจของเด็กวัยก่อนเข้าเรียนอายุ 3 - 6 ปี
ดังตาราง 2

ตาราง 2 พัฒนาการทางด้านอารมณ์จิตใจของเด็กวัยก่อนเข้าเรียน อายุ 3 - 6 ปี

3 ปี	4 ปี	5 ปี	6 ปี
-เริ่มมีความรู้สึกที่จะ ร่วมมือกับผู้อื่น	-มีความมั่นใจในการ กระทำและแสดงความ ตั้งใจในการกระทำ ต่าง ๆ	-มั่นใจในตนเอง -ชอบโอ้อวด -แสดงความเป็นมิตร และมีน้ำใจต่อผู้อื่น	-เปลี่ยนความรู้สึก รัก เกลียดได้ง่าย -หวงของ -ก้าวร้าว
-มีการพึ่งพาผลและ คำแนะนำจากผู้ใหญ่	-บางครั้งจะรู้จักควบคุม อารมณ์	-สนใจที่จะหัดสิ่ง ใหม่ ๆ	-แสดงการต่อต้านเป็น บางครั้ง
-เลียนแบบความรู้สึก หรือท่าทางของผู้ใหญ่	-เมื่อพบปัญหารู้จักใช้ เหตุผลในการตัดสินใจ	-ควบคุมอารมณ์ได้ดี	-ให้ความเห็นใจและ ให้ความร่วมมือ
-เริ่มมีความรู้สึก วิตก อาย หรือประหม่าใน บางครั้ง	-เลียนแบบการกระทำ หรือพฤติกรรมของผู้ ใหญ่ที่ใกล้ชิด		-อยากรู้ อยากรู้เห็น -ทนต่อความผิดหวัง ได้ยาก

ที่มา : วาโร เฟิงส์วสดี. (2544, หน้า 51)

พัฒนาการทางด้านสังคมของเด็กวัยก่อนเข้าเรียน (อายุ 3 - 6 ปี)

เด็กวัยนี้จะสนใจสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว มีความอยากรู้อยากเห็น ชอบทำตาม และ
เลียนแบบผู้อื่น จะยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเด็กในวัยนี้จะแสดงอารมณ์ต่าง ๆ
อย่างเปิดเผย

ความพร้อมทางด้านสังคม หมายถึง ความสามารถในการปรับตัวที่พึงประสงค์เมื่อต้อง
อยู่ร่วมกัน เล่นร่วมกัน และทำงานร่วมกัน เป้าหมายของการจัดประสบการณ์ในด้านสังคมให้แก่
เด็กวัยก่อนเข้าเรียน คือรู้จักเข้าใจตนเอง ให้ความสำคัญกับครอบครัว สังคม ชุมชน สามารถทำงาน
ร่วมกับผู้อื่นได้ สนใจ มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม รวมถึงมีความภาคภูมิใจใน ชาติ
ศาสนา พระมหากษัตริย์ และความเป็นไทย

จากการศึกษาได้แสดงพัฒนาการทางด้าน สังคมของเด็กวัยก่อนเข้าเรียนอายุ 3 - 6 ปี
ดังตาราง 3

ตาราง 3 พัฒนาการทางด้านสังคมของเด็กวัยก่อนเข้าเรียนอายุ 3 - 6 ปี

3 ปี	4 ปี	5 ปี	6 ปี
- เล่นใกล้กันกับเด็ก อื่นๆ แต่ไม่ได้เล่นใน สิ่งเดียวกัน	- สนุกสนานในการเล่น กับเด็กคนอื่น ๆ	- เล่น และมีบทบาทกับ เด็กคนอื่น ๆ	- เลือกเพื่อนเล่นที่ดูใจ - เล่นเกมที่มีกฎกติกา
- การเล่นของเด็กคนอื่น ๆ และเล่นกับคนอื่น ๆ ได้เป็นช่วงเวลาสั้น ๆ	- เริ่มมีบทบาทในการเล่น - เริ่มแบ่งปันของเล่น - ผลัดกันเล่น โดยคำ บอกเล่าของผู้ใหญ่	- เล่นและแสดงท่าทาง ที่ใกล้เคียงกับความ จริง	ง่าย ๆ ได้ - ชอบเล่นเกมแข่งขัน
- หวังเห็นของ ๆ คน - ชอบเล่นสมมติ	- เริ่มเล่นแสดงท่าทาง ที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับ สิ่งแวดล้อม	- ชอบเล่นเลียนแบบ - ชอบแสดงความสนใจในการสำรวจเกี่ยวกับความแตกต่างทาง เพศ	- รวมกลุ่มกับเพื่อนมากขึ้น รู้จักตัดสินใจในการเล่น ร่วมกัน มีการมอบหมายหน้าที่และเข้าใจ การเล่นที่ยุติธรรม
- ร่วมแสดงกิจกรรม กลุ่มที่ง่าย ๆ			

ที่มา : วาโร เฟิงสวัสดิ์. (2544, หน้า 58-59)

พัฒนาการทางด้านสติปัญญาของเด็กวัยก่อนเข้าเรียน (อายุ 3 - 6 ปี)

พัฒนาการทางด้านสติปัญญา หมายถึง ความสามารถของสมองในการคิด การจำ
ความมีเหตุผล ความสามารถในการแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ความสามารถทาง
ด้านสติปัญญาของเด็กวัยก่อนเข้าเรียนที่สามารถสังเกตได้จากพฤติกรรม มีดังนี้

1. สามารถจำสิ่งของต่าง ๆ และเรียกชื่อได้ถูกต้อง เช่น ชื่อคน ผลไม้ สัตว์ที่รู้จัก
2. สามารถจำแนกความเหมือน ความแตกต่างของสิ่งต่าง ๆ ได้
3. สามารถเรียงลำดับสิ่งต่าง ๆ ได้ โดยองค์ประกอบที่ทำให้เด็กวัยก่อนเข้าเรียนมี

พัฒนาการทางสติปัญญา ได้แก่ การเล่น และการใช้ภาษาของเด็ก

พัฒนาการทางด้านภาษาของเด็กในช่วงอายุ 2 - 7 ปี พัฒนาไปอย่างรวดเร็วมาก สามารถที่จะเข้าใจเรื่อง คำสั่ง ความหมายของคำพูด ตลอดจนมีความสามารถในการสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจ ดังที่ ศรีเรือน แก้วกังวาล (2540, หน้า 73-74) กล่าวถึง พัฒนาการทางด้านภาษาของเด็กวัยก่อนเข้าเรียน ดังนี้

1. ระยะปะปะ (Random Stage) อายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 เดือน ในระยะนี้พบว่าเด็กทารกมีการเปล่งเสียงอย่างไม่มีความหมาย
2. ระยะแยกแยะ (Jargon Stage) อายุ 6 เดือน - 1 ปี ในระยะนี้เด็กจะเริ่มแยกแยะเสียงที่เขาได้ยินในสิ่งแวดล้อม และแสดงอาการจดจำเสียงที่ได้ยินได้ เด็กจะรู้สึกพอใจถ้าหากเปล่งเสียงแล้วได้รับการตอบสนองทางบวก
3. ระยะเลียนแบบ (Imitation Stage) อายุ 1 - 2 ปี เด็กวัยนี้สนใจ และเริ่มเลียนแบบเสียงเสียงของเด็กที่เปล่งจะเริ่มมีความหมาย และแสดงกิริยาตอบสนองการได้ยินเสียงของผู้อื่น
4. ระยะขยาย (Expansion Stage) อายุ 2 - 4 ปี เด็กวัยนี้จะเริ่มหัดพูดเป็นคำ ๆ ระยะแรกจะเป็นการพูด โดยเรียกชื่อคำนาม ออกชื่อคนที่อยู่รอบข้าง สิ่งของต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้ตัว รวมทั้งคำคุณศัพท์ที่เด็กได้ยินผู้ใหญ่พูดกัน
5. ระยะโครงสร้าง (Structure Stage) อายุ 4 - 5 ปี การรับรู้ และการสังเกตของเด็กดีขึ้นมากทำให้เด็กได้สังเกตการใช้ภาษาของบุคคลที่อยู่รอบข้าง และนำมาทดลองใช้จากการที่เด็กได้รับประสบการณ์ เช่น การฟังนิทาน การดูรายการทางโทรทัศน์
6. ระยะตอบสนอง (Responding Stage) อายุ 5 - 6 ปี พัฒนาการทางภาษาของเด็กวัยนี้จะเริ่มสูงขึ้นเพราะเด็กจะเรียนในโรงเรียนอนุบาล เด็กได้พัฒนาคำศัพท์เพิ่มขึ้น รู้จักการใช้ประโยคอย่างเป็นระบบตามหลักไวยากรณ์ การใช้ภาษามีแบบแผนมากขึ้น
7. ระยะสร้างสรรค์ (Creative Stage) อายุตั้งแต่ 6 ปีขึ้นไป เด็กจะพัฒนาความสามารถทางภาษาได้สูงขึ้น สามารถจดจำสัญลักษณ์ทางภาษาได้มากขึ้น สำหรับด้านการพูด สามารถใช้ถ้อยคำที่เป็นสำนวน หรือคำที่มีความหมายลึกซึ้งได้

พัฒนาการทางด้านคณิตศาสตร์ เป็นการพัฒนาความรู้เบื้องต้นที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ทางคณิตศาสตร์โดยมีจุดมุ่งหมายดังนี้

1. เพื่อให้มีโอกาสดำเนินการกระทำ และสำรวจวัสดุในขณะมีประสบการณ์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์
2. เพื่อให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับโลกทางด้านกายภาพ ก่อนเข้าไปสู่โลกของการคิดคำนวณธรรมชาติ

3. เพื่อให้มีการพัฒนาทักษะทางด้านคณิตศาสตร์เบื้องต้น ได้แก่ การจัดหมวดหมู่ การเปรียบเทียบ การเรียงลำดับ การนับ การจัดการด้านจำนวน การเพิ่มขึ้น และลดลง
  4. เพื่อขยายประสบการณ์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ให้สอดคล้อง จากง่ายไปหายาก
  5. เพื่อฝึกทักษะเบื้องต้นในด้านการคิดคำนวณ โดยสร้างเสริมประสบการณ์ให้แก่เด็กวัยก่อนเข้าเรียนในการเปรียบเทียบรูปทรงต่าง ๆ บอกความแตกต่างของขนาด น้ำหนัก ระยะเวลา จำนวนของสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเด็ก สามารถแยกหมวดหมู่ เรียงลำดับใหญ่ - เล็ก หรือ สูง - ต่ำ ซึ่งทักษะเหล่านี้จะช่วยให้เด็กพร้อมที่จะคิดคำนวณในขั้นต่อไป
- จากการศึกษาได้แสดงพัฒนาการทางด้านสติปัญญาของเด็กวัยก่อนเข้าเรียนอายุ 3 - 6 ปี ดังตาราง 4

ตาราง 4 พัฒนาการทางด้านสติปัญญาของเด็กวัยก่อนเข้าเรียนอายุ 3 - 6 ปี

3 ปี	4 ปี	5 ปี	6 ปี
-สนทนตอบคำถามที่ง่าย ๆ ได้	-รู้จักและจับคู่สีได้ประมาณ 6 สี	-สามารถรู้จักสี 4 - 6 สี	-บอกอักษร และเลขบางตัวได้
-เรียกชื่อรูปภาพ และบอกได้ว่าเป็นรูปอะไร	-มีความตั้งใจในการทำงาน	-เขียนรูปภาพคนได้ โดยมีส่วนต่าง ๆ 2 - 6 ส่วน	-นับปากเปล่า 1-10 ได้
-บอกได้ว่าใครกำลังทำอะไร	-วาดรูปสิ่งที่ตนรู้จัก	-วาดรูป อธิบายรูปได้	-เล่าเรื่องจากหนังสือภาพจากที่เคยฟังได้
-ช่วงความสนใจ และสมาธิสั้น	-มีช่วงความสนใจสั้น	-นับเลข 1-5 ได้	-จับคู่สิ่งของที่มีลักษณะเดียวกันได้
-เลียนแบบท่าทางของผู้ใหญ่	-เรียนรู้โดยการเลียนแบบ การสังเกต	-มีช่วงความสนใจนาน	-ใช้อุปกรณ์ในห้องได้ดี เช่น ดินสอ กรรไกร
-เรียนรู้จากการสำรวจรอบตัว	-ชอบถามว่าทำไมอย่างไร	-เรียนรู้จากการสังเกต การฟัง การสำรวจ	-เข้าใจความสัมพันธ์ของเวลา
-รู้คัน		-เข้าใจหน้าที่ประโยชน์สิ่งต่าง ๆ	-รู้เกี่ยวกับหน้าที่ประโยชน์

ที่มา : วาโร เฟิงส์วัสดี. (2544, หน้า 69)

พัฒนาการของเด็กจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันไป ทั้งนี้ก็เพราะเด็กก็คือคน และคนก็คือมนุษย์ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคลจะพัฒนาการพร้อมกันไป

เช่นเดียวกันกับ Duval (อ้างใน เยาวพา เดชะคุปต์, 2542, หน้า 41-43) ได้แบ่งพัฒนาการของเด็กใน 10 พฤติกรรมของเด็กวัยก่อนเข้าเรียน ดังนี้

1. ความเป็นอิสระ

ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้มากขึ้น ยึดถือตัวเองน้อยลง และมีความเป็นอิสระในการทำสิ่งต่าง ๆ ทางร่างกายได้ด้วยตนเอง (แต่ในส่วนของอารมณ์ยังต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่นอยู่)

2. การให้และรับความรัก

สามารถให้ และรับความรัก พร้อมทั้งจะเรียนรู้การแลกเปลี่ยนความรู้สึกกับผู้อื่น

3. การสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่ม

พัฒนาความสามารถในการสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมกลุ่ม ในระดับอายุเดียวกัน ปรับตัวให้เข้าไปตามความคาดหวังของครอบครัว ซึ่งเด็กควรกระทำในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของสังคม

4. การควบคุมตนเอง

พัฒนาความสามารถในการทำตามคำสั่ง และทำตามระเบียบข้อบังคับโดยสามารถที่จะควบคุมตนเองได้

5. การเรียนรู้เพื่อแสดงบทบาททางเพศในด้านร่างกาย และสังคม

เรียนรู้ที่จะปรับตัวอย่างบทบาทของผู้ใหญ่ทั้งชาย และหญิงตามเพศของตน

6. การยอมรับ และการปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย

ปรับตัวตามความคาดหวังของผู้ใหญ่ในการพัฒนากล้ามเนื้อต่าง ๆ และ ปรับตัวตามบทบาททางเพศ

7. การเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย และเรียนรู้การเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย

พัฒนาการควบคุมกล้ามเนื้อใหญ่ เรียนรู้ที่จะใช้กล้ามเนื้อใหญ่ และกล้ามเนื้อเล็ก

8. การเรียนรู้เพื่อเข้าใจและสามารถควบคุมสิ่งแวดล้อมทางกายภาพได้

พัฒนาการค้นคว้า และกระทำเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพตามความคาดหวังของผู้ใหญ่

9. การพัฒนาระบบการใช้สัญลักษณ์ และความสามารถในการเกิดความคิดรวบยอด

พัฒนาการใช้ภาพที่เป็นสัญลักษณ์ และการสร้างความคิดรวบยอด

10. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับจักรวาล

พัฒนาความจริงเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของแต่ละสิ่งในจักรวาล จากสิ่งที่ไม่สามารถวิเคราะห์ และจากความคิดเห็น

นอกจากนี้ ไพเราะ พุ่มมัน (2544, หน้า 2-8) ได้กล่าวถึงการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กวัยก่อนเข้าเรียนดังนี้

การส่งเสริมพัฒนาการทางด้านร่างกาย พ่อแม่ และครูควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้ใช้กล้ามเนื้อแขน ขา ในกิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมกลางแจ้ง หรือได้วิ่งเล่น กระโดด ปีนป่ายอย่างเป็นอิสระทุกวันในที่กว้าง ร่มรื่น และมีความปลอดภัย พร้อมกับการฝึกใช้นิ้วมือวาดภาพ ระบายสี ปั้น ดัดกระดาษ ทำกิจกรรมที่ช่วยตนเอง เช่น รูดซิป ถัดกระดุม

การส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์จิตใจ พ่อแม่ และครูควรจัดสภาพภายในบ้าน และห้องเรียนให้สะอาด สวยงาม เป็นระเบียบเรียบร้อย และจัดกิจกรรมให้เด็กได้เรียนรู้จากการเล่น และเรียนรู้จากสิ่งที่เด็กอยากเรียนรู้เอง จะช่วยให้เด็กมีอารมณ์แจ่มใส คลายความเครียด การยอมรับความสามารถของเด็ก การได้รับคำชมเชย และการให้กำลังใจอยู่เสมอจะช่วยให้เด็กมีความมั่นใจในตนเอง และเกิดแนวคิดที่ดีกับตนเอง

การส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม ควรจัดกิจกรรมการเล่นที่มีกฎกติกาอย่างง่าย ๆ จะช่วยให้เด็กมีความอดทน มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ การจัดกิจกรรมอิสระ และการเล่นตามมุม จะช่วยให้เด็กรู้จักการให้อภัย การเป็นผู้ให้และผู้รับ การเป็นผู้นำและผู้ตาม ตลอดจนรู้จักเคารพในสิทธิของผู้อื่น พ่อแม่และครูควรเข้าใจว่าเด็กวัยนี้เริ่มเรียนรู้จากสังคมในวงกว้างที่ออกไปจากบ้าน และครอบครัว เด็กต้องปรับตัวปรับตัวมาอยู่แล้วในอันที่จะต้องยอมรับกฎระเบียบต่าง ๆ ของสังคม และต้องทำตามสิ่งที่สังคม(กลุ่ม) ประารถนา ทำให้เด็กต้องลดความต้องการของตนเอง และทำตามสิ่งที่สังคมต้องการมากยิ่งขึ้น

การส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้านได้แก่

1. พัฒนาการทางด้านภาษา พ่อแม่ ครูควรต้องเปิดโอกาสให้เด็กฝึกพูด ฟัง สังเกตตัวอักษร การให้เด็กออกมาเล่าเรื่องที่เล่น จะเป็นการฝึกความกล้า ความเชื่อมั่นในตนเอง ทดสอบความจำ ความเข้าใจจากการเรียงลำดับเรื่องที่เล่า พร้อมกับช่วยฝึกพัฒนาการทางด้านภาษาไปด้วย

2. พัฒนาการทางด้านคณิตศาสตร์ ควรฝึกให้รู้จักสังเกต เปรียบเทียบรูปทรง ขนาด น้ำหนัก และปริมาณสิ่งของ การเล่นสนุกกับตัวเลข และให้รู้ค่าจำนวนนับ ลำดับเวลา และเหตุการณ์ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานการเรียนรู้คณิตศาสตร์ในชั้นประถมศึกษาต่อไป

3. พัฒนาการด้านความคิดรวบยอด พ่อแม่ ครูควรเปิดโอกาสให้เด็กได้ทดลองทำลงมือปฏิบัติจริง โดยจัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมกับพัฒนาการของเด็ก และพยายามตอบคำถามเด็กเท่าที่จะทำได้ ฝึกให้การสังเกตจากการทดลอง และการปฏิบัติจริงเพื่อให้ได้สัมผัสกับสิ่งแวดล้อมโดยตรง เป็นการเรียนรู้จากการใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ฝึกการคิดหาเหตุผล และการใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา

ซึ่ง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2535, หน้า 21-22) ได้กล่าวถึง การจัดประสบการณ์ต่าง ๆ ให้แก่เด็กโดยมีจุดประสงค์เพื่อให้เด็กพัฒนาดังนี้

พัฒนาการด้านร่างกาย

1. เพื่อพัฒนาร่างกายให้เจริญเติบโตตามวัย
2. เพื่อพัฒนากล้ามเนื้อ และประสาทสัมผัสให้สัมพันธ์กัน
3. เพื่อปลูกฝังสุขนิสัยที่ดีในการรักษาสุขภาพอนามัยของตนเอง

พัฒนาการด้านอารมณ์จิตใจ - สังคม

1. เพื่อให้มีสุขภาพจิตดี มีอารมณ์ร่าเริงแจ่มใส
2. เพื่อให้รู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเอง
3. เพื่อปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรม
4. เพื่อส่งเสริมให้มีวินัยในตนเอง และมีความรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย
5. เพื่อให้รู้จักตนเองและบุคคลที่ใกล้ชิด
6. เพื่อให้รู้ความสำคัญของครอบครัว สังคม และชุมชนของตน
7. เพื่อปลูกฝังให้มีสังคมนิสัยที่ดี
8. เพื่อปลูกฝังให้เกิดความสนใจ มีบทบาทในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม

พัฒนาการด้านสติปัญญา

1. เพื่อพัฒนา และส่งเสริมการใช้ภาษาในการสื่อความหมาย
2. เพื่อให้รู้จักสังเกต และการติดตามลำดับขั้นตอนอย่างมีเหตุผล
3. เพื่อพัฒนา และส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์
4. เพื่อปลูกฝังให้เป็นคนรักในการเรียนรู้

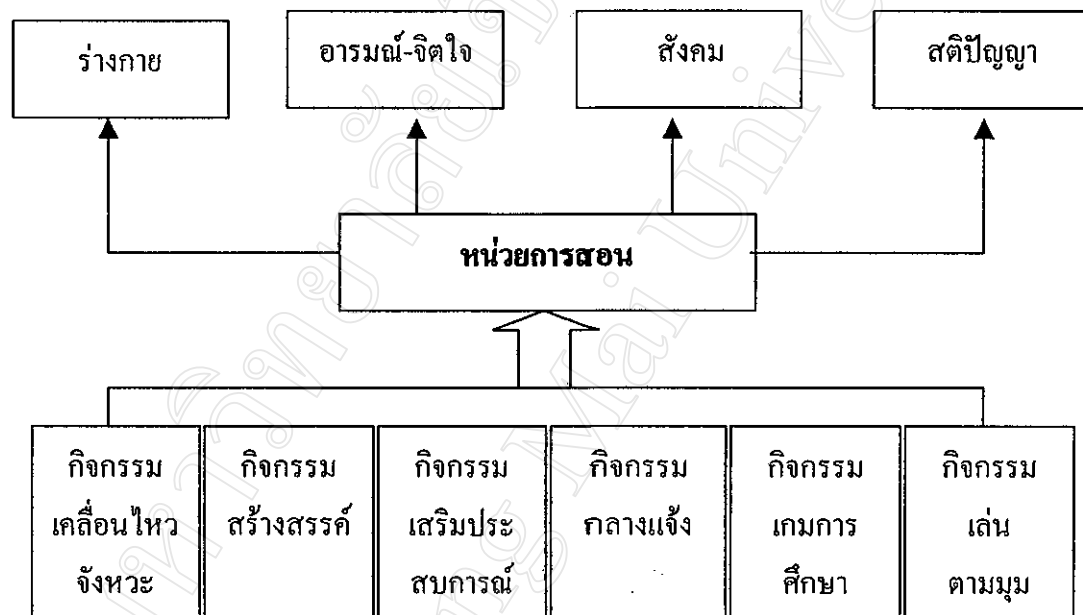
กิจกรรมนันทนาการ

การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ และการอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยก่อนเข้าเรียน มีแนวคิดอยู่บนพื้นฐานที่ว่าเป็นวัยที่มีความสำคัญต่ออนาคตของเด็ก เด็กจะเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง โดยผ่านการใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 โดยกิจกรรมการเล่น และการสำรวจด้วยตนเอง ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จัดให้จะส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ทั้งทางร่างกาย อารมณ์จิตใจ - สังคม และสติปัญญา ทั้งนี้ บุคลากรของโรงเรียน ต้องให้โอกาสเด็กได้ช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวัน ส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาการเต็มตามศักยภาพ ผ่านกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย ให้เด็กมีโอกาสจินตนาการ

มีความคิดสร้างสรรค์ ทดลอง และแก้ปัญหา โรงเรียนจะเป็นสถานที่ที่ให้ความสนุกสนานรื่นเริง ช่วยให้เด็กเกิดความประทับใจ มีความรู้สึกว่าตนได้รับการยอมรับ และมีความสำคัญเช่นเดียวกับ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง โรงเรียนถือเสมือนเป็นสถานที่สำคัญในการช่วยเสริมสร้างพัฒนาการเด็ก

ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2534, หน้า 11) ได้สรุป แนวการจัดประสบการณ์ และเนื้อหาที่จะนำมาจัดกิจกรรมให้กับเด็กเพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ - สังคม และสติปัญญา โดยผ่านหน่วยการสอนดังแผนภูมิ 1

แผนภูมิ 1 ประสบการณ์และเนื้อหาที่จะนำมาใช้จัดกิจกรรมให้กับเด็ก

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สรุปได้ว่าแนวการจัดประสบการณ์ระดับเด็กวัยก่อนเข้าเรียน จะเป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งแต่ละครั้งจะประมวลกิจกรรมต่าง ๆ เข้าด้วยกันแบบบูรณาการ เพื่อให้สามารถพัฒนาเด็กได้ครบทุกด้านซึ่งสอดคล้องกับ ไพเราะ พุ่มม้น (2544, หน้า 18-25) กล่าวว่า กิจกรรม และวิธีจัดกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับเด็ก การสอนเด็กวัยก่อนเข้าเรียนจะไม่สอนเป็นรายวิชา แต่จะสอนให้เด็กเรียนรู้ โดยการบูรณาการให้เด็กเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม โดยครูจัดกิจกรรมต่าง ๆ มีทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน กิจกรรมที่จัดมี 6 กิจกรรมดังนี้

1. กิจกรรมการเคลื่อนไหวจังหวะ เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้เคลื่อนไหวด้วยตนเอง ทั้งรายบุคคลและเป็นกลุ่ม โดยมีจุดมุ่งหมาย (1) ได้เคลื่อนไหวออกกำลังกายเป็นการพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ (2) ฝึกการจำ และปฏิบัติตามคำสั่ง (3) แสดงออกตามความหมายด้วยท่าทาง (4) เกิดจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ (5) ฝึกให้มีระเบียบวินัย (6) เรียนรู้จังหวะ การฟัง และ (7) ฝึกการเป็นผู้นำ ผู้ตาม การปฏิบัติตามคำสั่ง และสัญญา

2. กิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้เลือกทำตามความสามารถ และความสนใจ โดยมีจุดมุ่งหมาย (1) ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ - สังคม และสติปัญญา (2) ส่งเสริมให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ (3) ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนา ด้านการใช้กล้ามเนื้อมือ ตา และ (4) ผ่อนคลายความเครียดของเด็ก

3. กิจกรรมเสริมประสบการณ์ เป็นกิจกรรมที่ขึ้นอยู่กับความอยากรู้อยากเห็นของเด็ก โดยใช้กิจกรรมเพลง และนิทานเป็นกิจกรรมเสริมทักษะในด้านต่าง ๆ เช่น ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ โดยมีจุดมุ่งหมาย (1) พัฒนาทักษะทางด้านสติปัญญา ให้เด็กเกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเนื้อหาของหน่วยการสอน (2) ฝึกความกล้าแสดงออก การมีระเบียบวินัย การอดทนรอคอย การอยู่ร่วมกัน และ (3) เกิดความอบอุ่นมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับครู

4. กิจกรรมกลางแจ้ง เป็นกิจกรรมที่ช่วยพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก และการทำงานประสานสัมพันธ์ของอวัยวะต่าง ๆ โดยมีจุดมุ่งหมาย (1) พัฒนาการเคลื่อนไหวเบื้องต้น ที่ถูกต้อง (2) พัฒนาการเคลื่อนไหวความสัมพันธ์ของอวัยวะต่าง ๆ (3) พัฒนาสมรรถภาพทางกลไก (4) พัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ - สังคม และสติปัญญา ภาษา (5) พัฒนาความมีระเบียบวินัย เคารพกติกา (6) พัฒนาให้รู้จักคุณค่าของการออกกำลังกาย และ (7) ปลูกฝังให้รู้จักรักษาความปลอดภัยของตนเอง ผู้อื่น

5. กิจกรรมเกมการศึกษา เป็นกิจกรรมการเล่นที่ฝึกการสังเกต พัฒนาระบวนการคิด เกิดความคิดรวบยอด วิธีการเล่นมีกฎกติกาต่าง ๆ เด็กสามารถเล่นคนเดียว หรือเป็นกลุ่มได้ โดยมีจุดมุ่งหมาย (1) ให้รู้จักสังเกต เปรียบเทียบ จำแนก (2) ส่งเสริมการคิดหาเหตุผล ตัดสินใจ แก้ปัญหา (3) ส่งเสริมพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก การประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา และ (4) ส่งเสริมการเล่นด้วยกันเป็นกลุ่ม

6. กิจกรรมเล่นตามมุม เป็นกิจกรรมที่แฝงอยู่ในกิจกรรมสร้างสรรค์ เพราะในช่วงกิจกรรมสร้างสรรค์ตามตารางกิจกรรมประจำวัน เด็กอาจทำกิจกรรมเสร็จไม่พร้อมกัน เวลาที่เหลือเด็กจะเล่นตามมุมประสบการณ์ในห้องที่ครูจัดไว้ เช่น มุมบล็อก มุมหนังสือ มุมบ้าน มุมหมอ มุมดนตรี มุมวิทยาศาสตร์ ฯลฯ โดยมีจุดมุ่งหมาย (1) ฝึกลักษณะนิสัยช่างสังเกต (2) เกิดความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ และ (3) เสริมสร้างพัฒนาการด้านต่าง ๆ

นอกจากนั้น หรรษา นิลวิเชียร (2535, หน้า 85-86) ได้กล่าวว่า กิจกรรมแต่ละชนิดมีประโยชน์ในตัวของมันเอง เช่น การเล่นช่วยพัฒนาทักษะกล้ามเนื้อ กิจกรรมที่มีกฎกติกา ซึ่งจะสอนเด็กให้รู้จักแบ่งปัน การอดทนรอคอย เรียนรู้การแพ้การชนะ เด็กจะเรียนรู้คำศัพท์เพิ่มมากขึ้นขณะทำกิจกรรมที่ต้องใช้ภาษา เด็กจะฝึกสมาธิขณะทำกิจกรรม ซึ่งจะส่งผลต่อเมื่อเขาโตขึ้น และนำมาใช้ประโยชน์ในการเรียน การทำกิจกรรมช่วยสร้างเสริมบรรยากาศของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในขณะที่เด็กเล่นด้วยกัน เด็กจะเรียนรู้การแบ่งปัน การเล่นด้วยกันกับเพื่อน เรียนรู้การระวังรักษาของเล่นกับเพื่อน และเรียนรู้การเข้าสังคม การทำกิจกรรมจะมีผลต่อพัฒนาการของเด็กมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบของผู้ใหญ่ที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม ช่วยเหลือให้เด็กได้ร่วมทำกิจกรรมที่มีสาระ มีคุณค่า และขณะเดียวกันก็ทำให้เด็กมีความสุขสนุกสนานเพลิดเพลิน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540, หน้า 116-117) ได้กล่าวถึงหลักการไว้ 3 ประการดังนี้

1. หลักการแนวการจัดประสบการณ์

เด็กวัยก่อนเข้าเรียน เป็นช่วงที่เหมาะสมในการวางรากฐาน และเสริมสร้างให้มีคุณค่า สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กำหนดหลักการจัดประสบการณ์มุ่งเน้น 3 ประการคือ

- 1.1 เสริมสร้างพัฒนาการ เพื่อวางพื้นฐานที่ดีให้แก่เด็ก
- 1.2 ตอบสนองความต้องการ ความสนใจ ความสามารถ และความแตกต่างระหว่าง

บุคคล

- 1.3 พัฒนาทักษะพื้นฐานเพื่อประสบความสำเร็จในชีวิต

2. หลักการจัดกิจกรรม

เพื่อให้การจัดประสบการณ์ประสบความสำเร็จตามจุดหมาย การจัดกิจกรรมควรมีลักษณะ

- 2.1 ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง
- 2.2 เปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนาทุกด้าน พอเหมาะกับวัย
- 2.3 เป็นประสบการณ์ตรง
- 2.4 เด็กเรียนรู้หลายรูปแบบ
- 2.5 มีลักษณะสมดุลกัน
- 2.6 ยึดหยุ่นตามสถานการณ์ และสภาพท้องถิ่น
- 2.7 สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมอย่างสม่ำเสมอ
- 2.8 ส่งเสริมศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี

3. หลักการศึกษา และอบรมเลี้ยงดูเด็ควัยก่อนเข้าเรียน

3.1 ส่งเสริมทักษะการช่วยเหลือตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็น เช่น การรับประทานอาหาร การจับถ้ำย และการแต่งตัว

3.2 ส่งเสริมทักษะการปรับตัวให้เข้ากับเพื่อน และโรงเรียน

3.3 การเรียนรู้ที่ผ่านการเล่น

3.4 จัดประสบการณ์ที่ต้องมีความสมดุลทั้งใน และนอกห้องเรียน กิจกรรมกลุ่มย่อย และกิจกรรมกลุ่มใหญ่ มีทั้งกิจกรรมที่เด็กริเริ่ม และครูริเริ่ม

3.5 ทำงานร่วมกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง

เนื่องจากเด็ควัยก่อนเข้าเรียน ยังมีใช้วัยแห่งการเรียนรู้หนังสือ แต่เป็นวัยแห่งการเตรียมความพร้อมโดยผ่านประสบการณ์ และกิจกรรมต่าง ๆ เด็ควัยก่อนเข้าเรียนมีความสนใจ มีความกระตือรือร้นต่อการเล่น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีค่ามหาศาลต่อการพัฒนาเด็ก กิจกรรมการเล่นของเด็กจึงเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญ และมีคุณค่ามากที่สุดในการสอนเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ในระดับก่อนประถมศึกษา เพราะการเล่นถือเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ของเด็ก ช่วยให้เด็กเข้าใจสิ่งอื่น ๆ ที่อยู่รอบตัว รู้จักปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการเล่นที่เด็กได้กระทำกับสื่อ วัสดุ สิ่งของที่เป็นรูปธรรม

ดังที่ สัตยา สายเชื้อ (2541, หน้า 6-7) ได้กล่าวถึงกิจกรรมของเด็กก่อนวัยเรียน

ดังภาพ 1

ภาพ 1 กิจกรรมของเด็กวัยก่อนเข้าเรียน

ที่มา : สัตยา สายเชื้อ. (2541, หน้า 6)

1. การกิน

การกินนั้น ผู้ใหญ่หรือผู้ใกล้ชิด พ่อแม่ หรือพี่เลี้ยงเด็กต้องดูแลอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย คือ อาหารหลักทั้ง 5 หมู่ เพื่อส่งเสริมความเจริญเติบโตของร่างกาย และส่งผลไปสู่การพัฒนาด้านสมอง

2. การนอน

การนอนในเด็กวัยก่อนเข้าเรียนควรมีเวลานอนในตอนกลางวัน ช่วงเวลาหลังรับประทานอาหารกลางวัน และควรมีเวลานอนพักผ่อนตอนบ่าย อย่างน้อย 2 ชั่วโมง

3. การเล่น

การเล่นเป็นสิ่งที่เด็กจะต้องเรียนรู้ ถ้าเด็กเล่นอะไรได้ตามที่เกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในการเล่น เด็กจะเกิดความสุข มีความสุข เล่นได้นาน การเล่นที่พึงพอใจจะเชื่อมโยงไปสู่การเล่นอย่างอื่น ๆ เกิดจากความคิด ความรู้ และความเข้าใจของเด็ก

กิจกรรมของเด็กวัยก่อนเข้าเรียนควรมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ - สังคม และสติปัญญา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อมุ่งพัฒนา และเตรียมความพร้อมให้มีวุฒิภาวะสามารถที่จะเรียนร่วมกับผู้อื่นในโรงเรียนชั้นประถมศึกษาได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับเด็กวัยก่อนเข้าเรียนที่มีการใช้กิจกรรมในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก ดังนี้

ในด้านการใช้กิจกรรมนันทนาการ กุลยา ตันติผลาชีวะ (2545) ได้ศึกษาถึงการให้ศูนย์ หรือมุมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยพบว่า ศูนย์หรือมุมการเรียนรู้เป็นบริเวณที่ครูจัดขึ้นในห้องเรียน เพื่อให้เด็กสัมผัส และใช้ประสบการณ์เลียนแบบด้วยการเล่น และทำกิจกรรมด้วยตนเองโดยใช้ศูนย์หรือมุมการเรียนรู้ที่ตนสนใจ ทั้งนี้บทบาทของครูที่สำคัญคือ เป็นผู้จัด ผู้ดูแล ผู้พัฒนาศูนย์ ผู้วางแผน ผู้สังเกต และสร้างให้ศูนย์ หรือมุมเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีค่าสำหรับเด็ก

นอกจากนี้ Seefeldt (1976) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเล่นของเด็กว่า ยิ่งเริ่มต้นเล่นเร็วเท่าไร การศึกษาของเด็กก็จะเริ่มเร็วเท่านั้น ทำนองเดียวกันกับ Hurstone (1973) ได้ลำดับขั้นพัฒนาการทางการเล่นของเด็ก พบว่า ความสามารถในการแก้ปัญหา มีความสัมพันธ์ในทางบวก นั่นคือ การให้เด็กเล่น ทำกิจกรรมมาก ๆ จะมีความสามารถในการแก้ปัญหาได้

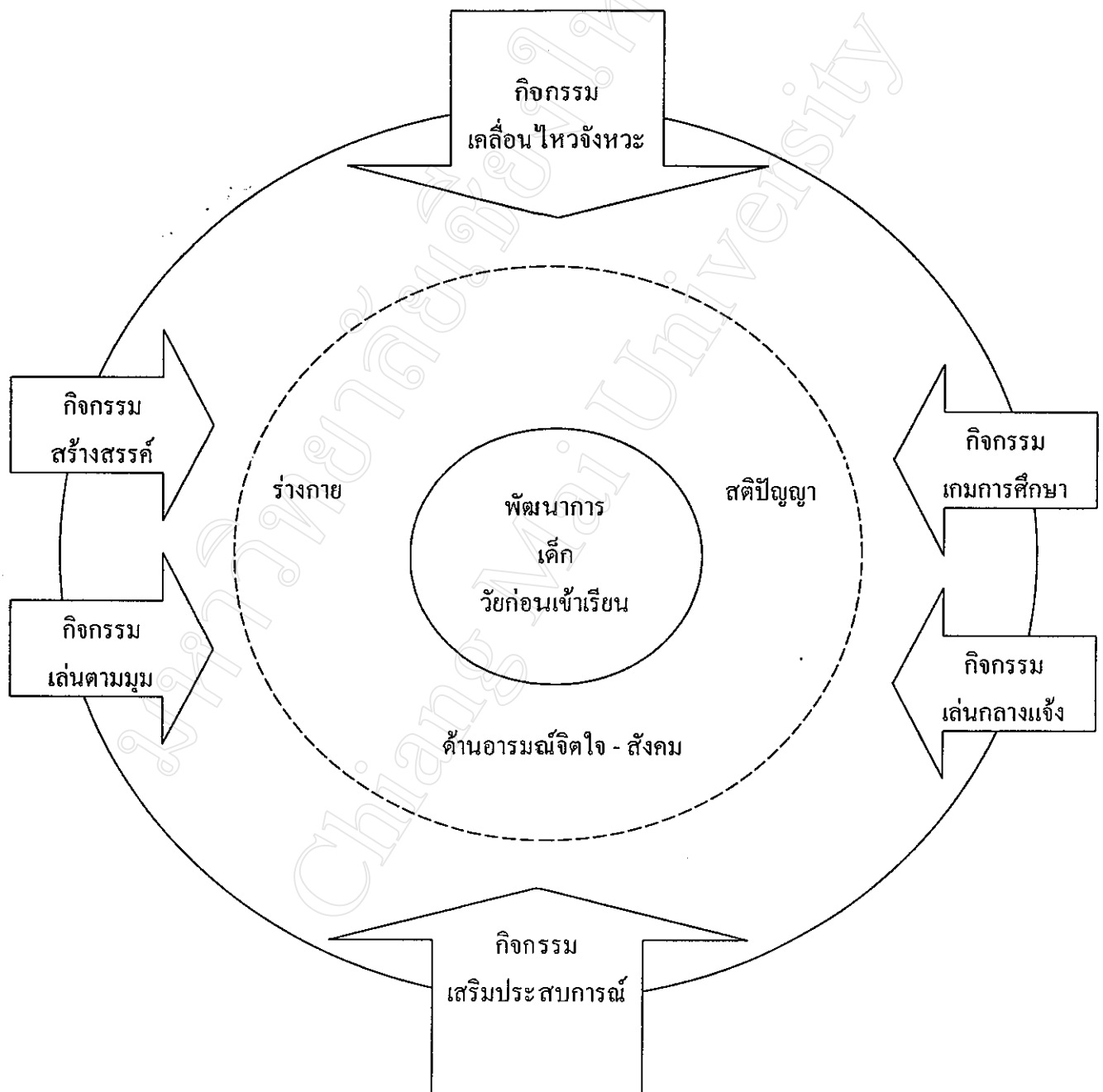
ในส่วนของ บุปผา พรหมสร (2545) ได้ศึกษาถึงความสามารถในการแก้ไขปัญหาของเด็กวัยก่อนเข้าเรียน ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นเกมกลางแจ้ง และกิจกรรมการเล่นเครื่องเล่นสนาม พบว่า การจัดกิจกรรมเล่นเกมกลางแจ้ง ส่งผลให้เด็กปฐมวัยมีความสามารถในการแก้ปัญหาสูงขึ้น และแตกต่างจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่า การนำเกมมาใช้ในการจัดกิจกรรมเล่นกลางแจ้งมีลักษณะเป็นการเรียนรู้แบบเล่นปนเรียน ซึ่งแต่ละเกมเด็กได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองเป็นรายบุคคล และรายกลุ่ม เด็กได้รับความสนุกสนานสบายใจ ไม่เครียด มีบรรยากาศที่ดีในการเล่น ดังนั้นการเล่นที่เด็กได้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในขณะที่เล่นได้ฝึกปฏิบัติโดยได้เล่นเกมที่สนุกสนาน ฝึกความคิดอยู่เสมอ จึงทำให้เด็กกล้าแสดงออก กล้าคิด กล้าทำ ความสามารถในการแก้ปัญหาจึงเกิดขึ้น เนื่องจากเกมที่เล่นนั้นท้าทายให้เด็กได้แสดงความสามารถซึ่งเหมาะสมกับธรรมชาติของเด็กวัยก่อนเข้าเรียนที่ไม่ชอบอยู่นิ่ง

เช่นเดียวกันกับ คาราวรรณ ชะเวียง (2542) จากการสังเกตพฤติกรรมของเด็กในการทำกิจกรรมศิลปะ พบว่า เด็กมีความสนใจในกิจกรรมมาก มีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรม และสามารถทำกิจกรรมได้ดี กล่าวคือนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 2 และ 3 มีพัฒนาการความคิดสร้างสรรค์สูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ได้แนวคิดว่าการจัดการศึกษาของเด็กจะเน้นการใช้กิจกรรม เพราะธรรมชาติของวัยเด็กจะชอบเล่น เพราะนอกจากจะสนองความต้องการทางด้านจิตใจ คือเกิดความสนุกสนานแล้ว การทำกิจกรรมยังเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเด็ก เพราะในขณะที่เด็กเล่น หรือทำกิจกรรมก็จะเกิดการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กันด้วย ดังนั้นถ้าเราเข้าใจความสำคัญของการเล่น การทำกิจกรรม เข้าใจธรรมชาติ และการเรียนรู้ของเด็ก เปิดโอกาสให้เด็กได้รับประสบการณ์จากสิ่งที่เขาพอใจ และหาวิธีส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสม ก็จะช่วยให้ประสบการณ์ที่จัดให้กับเด็กมีคุณค่า และเหมาะสมกับพัฒนาการเด็กอย่างแท้จริง

เด็กจะเรียนรู้ได้ดีโดยผ่านประสบการณ์ตรงที่เป็นรูปธรรม โดยการใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ซึ่งถ้าครูเข้าใจ และจัดบรรยากาศที่ส่งเสริมให้กับเด็กได้ทำกิจกรรมที่หลากหลาย ก็จะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ และมีโอกาสพัฒนาทักษะต่าง ๆ ไปพร้อม ๆ กันด้วย ขณะที่ทำกิจกรรม หรือเล่น เด็กจะมีโอกาสพัฒนาการคิดอย่างเป็นอิสระ และการใช้จินตนาการจากการเล่นภาพตัดต่อ การตัดกระดาษ การประดิษฐ์ภาพ เล่นบล็อก เล่นตามมุมต่าง ๆ เด็กจะได้พัฒนากล้ามเนื้อมือ และความสัมพันธ์ระหว่างกล้ามเนื้อและสายตา ซึ่งเป็นพื้นฐาน และเป็นการเตรียมความพร้อมในการอ่าน เด็กจะเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น โดยการแสดงความคิดเห็น และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักรูปทรง และแนวคิดพื้นฐานทางคณิตศาสตร์ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นการเตรียม

ความพร้อม เพื่อพัฒนาเด็กทุกด้านเต็มศักยภาพและสมดุล โดยการยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง ดังนั้น
ในการศึกษาวิจัย เรื่องการใช้กิจกรรมนันทนาการเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กวัยก่อนเข้าเรียน
จึงให้ความสำคัญในการศึกษาตามกรอบแนวคิดดังนี้

ภาพ 2 กรอบแนวคิดการวิจัย